

"לבניינה של תורה" – חלק רעז

שיחה שנמסרה בביהמ"ד מפי מו"ר רה"י

"אָדָם לְעֵמֶל יוֹלֵד"

את האדם מתוך יעד ומטרה, ולפיכך הוא "לְעֵמֶל יוֹלֵד". הגמרא בסנהדרין³ דנה מהו פירוש הפסוק: באיזה עמל מדובר? האם אדם יולד לעמל מלאכה או לעמל פה? הגמרא כדרכה דנה ומביאה פסוקים ומסיקה שאדם נולד לעמל התורה. לא לעמל פה בעלמא, אלא דווקא לעמל התורה, שנאמר⁴: "לא ימוש ספר התורה הזה מפיה וְהָגִיתָ בוּ יוֹמָם וְלַיְלָה".

כָּלֵב באיברים

ברצוני להתבונן בדברים הללו, בסייעתא דשמיא.

האומנם האדם לא נברא על מנת שייצור ויפעל על ידי מלאכתו, עמל כפיו ושכלו?

מבאר המהר"ל⁵ שהשאלה

שהגמרא דנה בה היא: מהי נקודת השלמות האנושית? הרי כל אחד ואחד מאתנו מסוגל לפעול בתחומים רבים. ניתן לממש את יכולת זו גם בתחום הגשמי באפיקים שונים. למשל: ודאי שהעולם זקוק לבנאים ולמהנדסים שיבנו רכבות, בניינים בארץ ישראל ובעולם, מטוסים, טנקים ועוד רבות. כמו כן, ניתן לממשו גם בתחום השכלי – במדע ובמחקר. העולם הלוא זקוק לפיסיקאים, למתמטיקאים, לכלכלנים ולבעלי תחומי עיסוק וידע מגוונים נוספים. אף

בעוד עשרים יום נזעק:

"ה' הוא הא-לקים!"

ונתעלה לפסגות רוחניות.

עד אז נדרשת עבודה

"אתם נצבים היום בלכם לפני ה' אלהיכם"

ביום זה, יום כא באלול, מצויים אנו במחצית הדרך ובחצי הזמן, מאז עלה משה למרום. לפני עשרים יום עלה משה להר סיני והחל לתקוע בשופר¹. באותו יום, ראש חודש אלול, חוזרת מידי שנה רוח הר סיני לפעם בישיבות, שהן המשכו של הר סיני, וגם בבית מדרש זה. ארבעים יום אלו של 'זמן אלול' הם ימים של

קבלת תורה מחדש בצורה מתוקנת יותר מזו שעשינו בשנה שעברה, לקראת שנה חדשה של התקדמות בעבודתנו הרוחנית. נותרה לפנינו מחצית הדרך השנייה, הכוללת עשרה ימים עד לראש השנה ועשרה ימים נוספים עד ליום הכיפורים, הלוא הם 'עשרת

ימי תשובה'. בעשרים הימים הללו עלינו לעלות קומה נוספת בעבודתנו הרוחנית לקראת ימי הדין הבעל"ט.

"אָדָם לְעֵמֶל יוֹלֵד"

ברצוני לשאול: מהי 'התקדמות'? הלוא כאשר אחד מבני העולם הרחב מבטא את רצונו 'להתקדם', כוונתו היא להתקדמות במעמדו החברתי או הכלכלי. לעיתים הוא שואף לקבל תואר או תפקיד חשובים יותר. האם אכן זוהי משמעות ה'התקדמות'? האם אין בזה ממדים נוספים?

הפסוק באיוב אומר²: "אָדָם לְעֵמֶל יוֹלֵד". מהות האדם הוא העמל. ביום ראש השנה ברא הקב"ה

³ דף צט, עמוד ב

⁴ יהושע, פרק א, פסוק ח

⁵ תפארת ישראל, פרק ג: "כי האדם הזה לא נברא בשלמותו האחרון, והוא נברא להוציא שלמותו אל הפעל. וזה 'אדם לעמל יולד', שהוא נולד ונמצא אל תכלית העמל, דהיינו להוציא השלמות אל הפעל... כי האדם על זה נברא, שיוציא אל הפעל כח הדברי השכלי, שהוא שכל התורה".

¹ עי' טור, אורח חיים, סימן תקפא

² פרק ה, פסוק ז

ועל יסוד העבר⁹. על גבי היסודות המוצקים אנו בונים קומה נוספת. זוהי משמעות לימוד התורה – לברר ולבנות את הצד הא-לקי שבנו, את הצד הא-לקי הגלום בנו, ולהוציאו לפועל על ידי עמל לימוד התורה¹⁰.

“והאדם נקרא מהלך”

בתוך הדברים הללו מקופל עניין מהותי השייך לימים אלו, ימי אלול.

מהות האדם, השואף לממש את היותו 'אדם' על כל המשמעות הטמונה בכך, היא עבודה קשה והתקדמות¹¹. בכל אחד מאתנו קיימים צדדים רבים, אנו בנויים בקומות: גוף, נפש, רוח ונשמה. העבודה הנדרשת היא בכל הרבדים שאנו בנויים מהם: בצדדים הגופניים, הנפשיים, הרוחניים והנשמתיים, את כולם עלינו לפתח ובכולם עלינו להתקדם¹². חלילה לנו מלטעות בטעות הרווחת בעולם כי 'התקדמות' היא רק בצדדים החיצוניים של חיינו. בעזרת ה', הכרת אמת זו תלך ותתפשט בעולם.

משמעותה העיקרית של תשובה היא התקדמות, שעיקרה הוא התקדמות רוחנית ונשמטית. יחד עימה, יש מקום וחובה להתקדמות מידותית, וכן יש מקום וחובה לעבודה של התקדמות גופנית. ימי אלול הם ארבעים יום של עבודה, כתמצית העבודה של השנה כולה.

בשל העובדה שהעולם הרחב תופס שתשובה שייכת רק לתיקון החטא נוצר יחס הממעיט

⁹ ע"י אורות התחיה, פרק ה, עמוד נו: "צללי העניינים שלנו העתקות הם מהעבר הגדול, ופונות הן תמיד אל העתיד הנשגב, שהוא כל כך נשגב עד שהוא מאיר את ההווה ועושה אותו להווה מעשי מצד גדול כוחו".

¹⁰ ע"י שיחות הרצי"ה, תלמוד תורה, שיחה ב, סעיף 32, עמוד 88: "לימוד גמרא אינו רק על מנת להיות רב, אלא כדי להיות יהודי בריא. ככל שאתה מתקשר לתלמוד יותר יש לך אחיזה בחיי עולם אשר נטע בתוכנו... אישיותך הפנימית היהודית משתלמת".

¹¹ ע"י תפארת ישראל, פרק ג: "עניין האדם שהוא בכוח ויוצא שלמותו אל הפועל. ולפיכך שמו ראוי לו שיהיה משתתף עם האדמה, שהיא מיוחדת לצאת מן הכוח אל הפועל בפירות וצמחים וכל אשר שייך אליה".

¹² ע"י של"ה, תורה שבכתב, פרשת נח, תורה אור: "והאדם נקרא מהלך, כי הוא הולך משלמות לשלמות".

תפקידים אלו נצרכים וחשובים מאוד. אף זוהי יכולת הגלומה בנו.

חז"ל מלמדים אותנו בדבריהם אלו להתבונן אל הדברים לנוכח נקודת השלמות. לאור דברי המהר"ל יש לבאר את הסוגיה כך: ודאי כי לכל העיסוקים המביאים לתיקונו של עולם יש ערך⁶, אולם הצד הגבוה ביותר באדם הוא הצד הנשמתי, הוא התורה.

לפיכך, אף בלי למעט בחשיבותן של שאר מערכות החיים, יש להכיר כי התורה היא א-לקית, ולכן היא נישאה מכל צדדי החיים האחרים, בשל היותה השורש והעיקר שבהם. הלוא את אותה התורה הא-לקית שקיבל משה רבינו בהר סיני אנו לומדים בישיבה. שלשלת התורה נמשכת ממשה רבנו דרך התנאים והאמוראים, הסבוראים הראשונים והאחרונים, עד לרבותינו שבזמן הזה, מעבירי התורה מהר סיני. משה רבינו חי וקיים בקרבנו⁷, התורה היא נצחית.

לפיכך, נקבעה מטבע ברכת התורה בלשון: "ברוך אתה ה', נותן התורה" – ולא 'שנתן התורה'! נתינת התורה הולכת ונמשכת בכל הדורות⁸. איננו עם העוסק בזיכרונות ההיסטוריה. אנו מביטים אל העתיד מתוך ההווה

⁶ זהו עומק שאלת הגמרא, הרי גם 'הוא אמינא' של סוגיה הינה בעלת משמעות (ע"י יד מלאכי, כללי התלמוד, תקי).

⁷ ע"י לשון הש"ס במספר מקומות (שבת, דף קא, עמוד ב; סוכה, דף לט, עמוד א; ביצה, דף לח, עמוד ב): "משה, שפיר קאמרת". ע"י ביאור הגר"א, משלי, פרק ל, פסוק ד): "כי בכל דור ודור יתלבש משה בתלמיד חכם הגדול שבאותו דור"; של"ה, מסכת שבועות, תורה אור, אות ריג: "נמצא משה רבינו ע"ה הוא הכלל, וכל ישראל פרטיו... כי הוא ממש בקרבם, בקרב כל ישראל... כי משה אפילו לאחר פטירתו הוא רבינו - מתפשט בכל דור ודור. וזהו פירוש מה שמצינו לפעמים בגמרא: 'משה שפיר קאמרת'. כלומר, הניצוץ של משה מתנוצץ מאוד בקרבך, על כן שפיר קאמרת".

⁸ ע"י ב"ח, אורח חיים, סימן רצד: "דבכל עת ובכל שעה מלמד אותנו דעה ובינה והשכל בחכמת התורה, והשכינה יושבת כנגדו ומחכמת ומלמדת אותו חכמת התורה"; ט"ז, אורח חיים, סימן מז, סעיף קטן ה: "ונ"ל עוד, שתיקנו לחתום 'נותן התורה' שיש במשמעותו לשון הווה, ולא 'נתן' בלשון עבר, אלא הכוונה שהוא יתברך נותן לנו תמיד בכל יום תורתו, דהיינו שאנו עוסקים בה וממציא לנו הוא יתברך בה טעמים חדשים".

להחטיא את הדרך הנכונה, לפספס את האופן בו ראוי לחיות. על כן, גם תיקון המידות – תשובה הוא.

למעלה בקודש – ”אחרי התשובה הטבעית באה האמונית, היא החיה בעולם ממקור המסורת והדת... התורה מבטיחה תשובה לשבי פשע סליחה... הנביאים מלאים הם דברים נשגבים על דבר התשובה.” התשובה האמונית נובעת מהמקור הא-לקי, הוא התורה, כפי שבפרשת שבוע זה נלמד על התשובה כמצווה¹⁸. ניתן לנסח זאת גם שווהי נאמנותנו לדבר ה', לטבעיותנו הישרה, כפי ש”עֲשֵׂה הָאֵל-לְקִים אֶת הָאָדָם יִשְׂרָאֵל”¹⁹.

”תורה מסיני”

לידי נאמנות זו נבוא על ידי לימוד התורה, המוסר והאמונה, וביתר אמיתיות ואיכות – על ידי קבלה מפי גדולי ישראל, מפי רבותינו האוחזים בשלשלת מסירת התורה, הנמשכת עד למשה רבינו בהר סיני.

שושלת מסירת התורה אינה נדרשת רק עבור קיום המצוות, אלא גם עבור תיקון המוסר והמידות. מסביר הברטנורא²⁰ שמסכת ”אבות” נפתחה בפירוט שלשלת מסירת התורה כדי להדגיש כי גם תורת המידות ניתנה בסיני. גם תיקון המידות שייך לאלול, שהרי גם הוא חלק מהתורה. זהו חלק בלתי נפרד מהתשובה, זהו חלק מהעבודה הנדרשת מכל אחד ואחד מאיתנו כתיקון וכהתקדמות.

”אֵת פְּנִיךָ ה' אֲבַקֵּשׁ”

ההתקדמות אינה נמדדת רק במדדים שהעולם הרחב מודד לפיהם – האם יש לאדם רכב חדש או משכורת גבוהה וכדומה. למדנו מדברי הגמרא שהתקדמות האדם העיקרית היא בצד הנשמתי-הא-לקי שבנו (בלי לסתור את הצורך בפיתוח ושכלול כל מערכות החיים אל מצבן

בערך התשובה. לעומת זאת, ב”אורות התשובה” נותן הרב זצ”ל מימד רחב, גבוה, כללי ושלם יותר להבנתנו את מהות התשובה. כמובן שדברים טמונים בדברי הראשונים, אך במהלך הדורות נוצר צורך לבארם יותר.

מערכות התשובה

כותב הרב¹³: ”התשובה אינה באה למרר את החיים, כי אם להנעימם”. אין מטרת התשובה ליצור בתוכנו תחושה לא נעימה. התשובה היא דבר משמח ונעים, מפני שמהותה היא שיבה למצב החיים הנורמאלי והשלם, בכל מערכות החיים: במערכת הגופנית, הנפשית, הרוחנית והנשמטית. כפי שכותב הרב זצ”ל בהגדירו את התשובה: ”את התשובה אנו מוצאים בשלוש מערכות: א) תשובה טבעית, ב) תשובה אמונית, ג) תשובה שכלית”.

ברצוני להסביר את הדברים בקיצור. ”התשובה הגופנית” פירושה לחיות בצורה נכונה עם גופנו, הנברא בצלם א-לקים¹⁴ – לאכול בצורה נכונה, להתנהג עם גופנו לפי צרכיו האמיתיים, להתעמל ולעשות פעילות גופנית, כדברי הרמב”ם בהלכות דעות¹⁵. אף זוהי תשובה.

”התשובה הטבעית” כוללת גם את ”התשובה הנפשית”: ”טבע הנפש האנושית הוא ללכת בדרך ישרה, וכשסר מן הדרך, כשנפל בחטא... הרי החוש הזה של הישרות מדאיב את לבבו והוא מתמוגג מכאב”. טבע הנפש האנושית הוא מידות טובות. יש מקום וחובה לעבודה גם על חלק זה של נפשנו¹⁶. אף זוהי תשובה, אלא שהיא בקומה גבוהה יותר. תיקון החטא אינו רק כלפי שמיא, כי אם תיקון כל סטייה מישרות האדם¹⁷. מו”ר הרב ח”י הדרי שליט”א לימדנו פעמים רבות ש’חטא’ הוא מלשון החטאה ופספוס. כלומר:

¹³ אורות התשובה, פרק טז, אות ו

¹⁴ עי' ויקרא רבה, פרשת לד, אות ג

¹⁵ פרק ד, הלכות יד-טו

¹⁶ עי' רמב”ם, הלכות דעות, פרק א

¹⁷ עי' אורות התשובה, פרק ד, אות ג: ”התשובה הכללית... והתשובה הפרטית... הן ביחד תוכן אחד. וכן כל אותם תיקוני התרבות... סדרי החיים החברתיים והכלכליים...”

¹⁸ עי' רמב”ן על התורה, פרק לא, פסוק יא

¹⁹ קהלת, פרק ז, פסוק כט

²⁰ אבות, פרק א, משנה א, ד”ה משה: ”לומר לך, שהמידות והמוסרים שבזו המסכתא לא בדו אותם חכמי המשנה מלבם אלא אף אלו נאמרו בסיני”.

מהעולם הנקרא: 'ישיבה' – מקום בו אנשים עובדים עבודה פנימית ושואפים להתקדם מבחינה רוחנית, רוצים להשתלם.

"ועל המדינות בו ייאמר"

ספר "אורות התשובה" מעניק לתשובה מימד גדול ורחב – הן בהיבט הפרטי והן בנוגע לעם ישראל כולו ולתיקון העולם כולו שיבוא מכוחה של התשובה. הרב זצ"ל מחבר ב"אורות התשובה" בין העבודה הפרטית ובין העבודה הלאומית ועבודת תיקון העולם.²²

בעמדנו עשרה ימים לפני ראש השנה עלינו לדעת שעדיין 'הכל פתוח' – ייתכן שהאופן בו תיראה השנה הבאה במדינת ישראל ובארצות הברית תלוי ב"ונתנה תוקף" שלנו בעוד עשרה ימים, תלוי בעבודתנו הרוחנית. לפי האופן בו נתייחס לדברים כך נעצב ונייצר את העתיד להיות.

בעולם המתוקן, עולם של גילוי מלכות ה', יהיו בני האדם מתוקנים ולא יזדקקו לפגעי טבע ולמצבים הרי-הרס וחורבן. מצבים כאלו נדרשים כדי לזעזע אותנו, כדי שנבין שדבר כזה עלול להתרחש – חלילה – גם בארץ ישראל. בימים אלה אנו נוכחים לדעת כיצד רוח קטנה מפילה עוצמה אנושית אדירה, אפילו את זו של אמריקה הגדולה.

לסיכום – אלול מצריך עבודה. תשובה היא דבר נפלא ומשמח, המנעים את החיים. אנו נדרשים להיות יותר שלמים ולהתקדם, בכל מערכות חיינו, והבא להיטהר מסייעין בידו.²³

השלם והמתוקן). זו עבודה גדולה, וחושב אני שראשית יש להכיר את חשיבות התשובה כמושג של שלמות ואת חשיבות העבודה העצמית.

לדעתי זהו המיחד את ה'ישיבה'. גם באוניברסיטה ניתן ללמוד, אך ב'ישיבה' ניגשים ללמוד את דבר ה' ועמלים בו מתוך הבנה שזהו חלק מתיקוננו האישי והכללי, לא רק ברמת הידיעה אלא גם ברמת העבודה הנפשית. ישיבה היא מרכז של עמל תורה, של העצמת יכולת העבודה על שקידת התורה, על הישארות מספר דקות נוספות ב'סדר', על הגעה לסדר מספר דקות יותר מוקדם. בישיבה מפתחים את הרצון ללמוד עוד ועוד, להשתלם ולהתקדם.

עמל התורה בישיבה כולל לשבת ולחשוב עם עצמנו כיצד לפתח את מידותינו, כיצד נפתח את נשמתנו על ידי עמל התורה ב'הר סיני' שלנו, כיצד נוציא לפועל את המהות הא-לקית המצויה בקרבנו.

"הִפְּרוּ נְשֵׂאֵי כְּלֵי הַ"

עבודה זו אינה קלה, ולכן יש חשש שנתייאש, הרי בדורנו רגילים לחיים קלים. אולם, כותב הרב זצ"ל לגבי התשובה²⁴: "יסוד התשובה צריך לעולם להיות מונח על התיקון של להבא. ובתחילה לא ישים כל כך לעיקר מעכב על דבר העבר, כי אם יבוא מיד לעסוק בתיקון העבר ימצא מניעות רבות ויהיו דרכי התשובה וקרבת ד' קשים לפניו. אבל בהיותו עסוק באמת לתקן את מעשיו, הדבר מובטח שאז יעזרוהו מן השמיים גם כן על תקנת העבר."

בעוד עשרים יום נזעק כאן בבית המדרש: "ה' הוא הא-לקים!", ונתעלה לפסגות. עד אז, בעשרים הימים הללו, נדרשת עבודה. יש להתבונן על העתיד: איך תהיה דרכי מעכשיו והלאה, כבר מתפילת המנחה הסמוכה שנתפלל זה עתה – בסדר צהריים, בסדר ערב, בדיבור ובהתנהגות בחדר האוכל ובין החברים. כל פרטים אלו דורשים עבודה קשה, בכל הרבדים ובכל המישורים. אשרינו שזכינו להיות חלק

²² ע"י לדוגמא פרק ד, אות ג: "התשובה הכללית, שהיא עילוי העולם ותיקונו, והתשובה הפרטית, הנוגעת לאישיות הפרטית של כל אחד ואחד... – הן ביחד תוכן אחד".

²³ ע"י עבודה זרה, דף נה, עמוד א; מנחות, דף כט, עמוד ב

²⁴ אורות התשובה, פרק יג, אות טו

